

МАРКО НЕДИЋ

УСМЕРЕНОСТИ МИРА ВУКСАНОВИЋА

Говорити данас о Миру Вуксановићу, после четрдесет дана од његовог неумитног одласка, значи говорити о изузетном човеку и писцу и аутору многих књига са самосвојним књижевним изразом и обликом, и истовремено говорити о дугогодишњем пријатељу и сараднику у многим заједничким пословима, коме се за све оно што нам је својим књижевним делом поклонио, и што је истовремено као постојан допринос оставио српском језику, народу и култури, сигурно нисмо довољно ни одужили. Његова неизмерна радна енергија, систематичност, јасно закључивање, усмереност на битне особине појава, огромно знање и искуство преточени у његово инспиративно књижевно дело, који нису посустајали ни у његовим последњим животним тренуцима, обавезују нас да с најдубљим пијететом говоримо о свему оном што нам је својим примером оставио као трајни завет. Зато нас у овом тренутку и на овом месту, у овој Свечаној сали Матице српске, у којој је он, као и у Сали за седнице, готово четрдесет година, колико је у Матици био у различитим улогама, као управник Библиотеке и председник њеног Управног одбора, као члан Управног одбора Матице, њен потпредседник и у том својству једно време и као вршилац дужности председника, као главни уредник и директор Матичиног Издавачког центра, зато нас не може ни напустити осећање да је он још ту, међу нама, ако не физички, а једним делом – овим портретом који је пред нама, који је урадио Данило Вуксановић, симболично и физички, да је ту са својим усмереним погледом и ликом, уверљивим и разложним речима и ставовима, својим ауторитативним и доследним држањем. Не напушта нас ни убеђење да је све што је радио у овој установи културе и науке радио с пуним осећањем да то чини за њену корист и за корист српске културе, језика и

књижевности, као и своје свесне и подсвесне потребе да он сам, својим личним уделом, учини све што може да би се променили, побољшали и обогатили језик и култура српског народа ма где да он живи. Мало је писаца и дугогодишњих пријатеља који су с тако јасном и проницљивом речју износили своје ставове о књижевности и животу, о људима и њиховим непосредним и трајним односима, осећањима и мислима као што је то он чинио, увек доводећи своју реч и став у блиску везу с књижевношћу, језиком и националном културом.

Миро Вуксановић је знао и умео да свакој речи и реченици које је изговорио или написао да потребну постојаност и одговарајућу тежину, знао је да то чини и у књижевности као новом и несагледивом простору језика, књижевног стила и културе и у живој комуникацији са саговорником. Ако је понекад знао да употреби и коју прејаку реч, најчешће је накнадно желео да је коригује, ублажи или заборави. Зато је својим речима у књижевним остварењима тежио да омогући другачији смисао од уобичајеног, да сугерише њихово ново значење и звучање, да их из свакодневног, употребног израза пренесе у метафору и симбол, у естетски звук и семантички знак. Умео је да за своју стваралачку замисао одабере и посебан књижевни, тиме и нови жанровски облик, почев од записа и прича, преко дужих приповедака и азбучних романа, до поема, дневничких и путописних бележака, аутобиографских казивања, есејистичких портрета писаца, пријатеља и познаника, и да у њих смести одговарајућу или нову и неочекивану књижевну замисао, да би на тај начин и сама замисао и њена језичка форма одјекнули новим значењем и звуком.

Ако се сагледавају кључне особине његовог богатог књижевног дела, ако се из књижевне и критичке перспективе види његова целина, бројна наративна остварења, све до излета у жанр поезије и есеја, ако се једним погледом осмотре и критичке и читалачке реакције на њих, види се да је Миро Вуксановић више од свега другог био писац и зналац свога наизглед затомљеног завичаја и златног лексичког мајдана свога горњоморачког и семољског простора, непрестано обнављаног у његовим мислима, сновима и осећањима и деценијама доследно преношеног у књижевне облике. Он је свој живописни завичај непрекинутом стваралачком визијом и трајним боравком у сећању у њему и ритмичким годишњим одласцима на јави на његове лексичке и синтаксичке изворе, непрестано га обнављајући и проналазећи у њему могућности за нове уметничке изазове, истовремено штитио од претећег културног заборављавања, дајући му тиме много шире и универзалније значење од завичајног и локалног, откривајући у њему оно значење које је у

исти мах било и уметничко и дубоко лично. Језик и осећање за семантичке нијансе народног и стилизованог књижевног израза, савршеност синтаксе, усмереност имагинације пренесене у књижевне облике и њихова нова значења, у којима се сусрећу и дозивају традиција и модерност, „поезија и збиља”, инвенција и документ, остају тако непомериве поетичке константе његовог књижевног дела и стваралачке личности његовог аутора.

Посматрано као заокружена уметничка целина од двадесет и седам књига у његовим Сабраним делима, уз још две готове за штампу, можда и још понеку, његово књижевно дело, иако је по завичајној мотивацији најпознатије и најцењеније као такво, није међутим само то. Када се оно посматра с више жеље за проналажењем тематских, семантичких и других скривених нијанси у њему, види се да је много шире и разноврсније него што се то на први поглед може учинити. Као да је ширином свога књижевног и животног искуства Миро Вуксановић као писац несумњиво био позван да свој завичајни језички и књижевни идиом временом шири и допуњује стеченим личним и стваралачким искуством и целином и значењем српског језичког и културног простора. Зато се тематска, жанровска, културолошка и стилска особеност његовог књижевног дела распростирала од горњоморачког колективног осећања за богатство и увек могућна скривена значења језичке комуникације у свакодневном животу до наслућивања да је он као савремени чувар те комуникације, као и поједини писци из наше књижевне прошлости, био у посебној врсти унутрашње обавезе да сваком крају у којем је живео и остваривао своје дело на својствен начин допринесе активним креативним односом према његовим основним и специфичним културним вредностима и особинама.

Тако је у Сомбору, граду у којем је провео првих двадесет радних и раним књижевним стварањем испуњених година, то показао не само као управник Градске библиотеке и уредник књижевног часописа *Домейни* него и, поред првог романа и књига приповедака и записа, као аутор двеју књига о сликару Милану Коњовићу и једне добро замишљене и још боље остварене прозне композиције, с насловом *Повраћак у Раванград*, у основи „књиге дубоке оданости” Вељку Петровићу, творцу тог звучног књижевног топонима, у којој су се нашли живописни наративни портрети значајних и мање знаних личности културне прошлости и савремености тога града. У Новом Саду, поред тога што је био више него савестан управник Библиотеке Матице српске и члан Управног одбора Матице српске, посебно се потврђивао пишући своју семољску трилогију, друге романе и приповетке и низ есејистичких и биографских портрета значајних српских стваралаца из различитих уметничких

области, уз то и краћих дневничких записа са урбаним простором као својеврсном књижевном подлогом и инспирацијом за њих. А последњу деценију и по, као покретач и главни уредник Издавачког центра Матице српске, сав се посветио јединственом издавачком подухвату код нас, „Антологијској едицији *Десећ векова српске књижевности*”, у којој је досад објављено сто седамдесет књига изабраних дела српских писаца свих књижевних епоха и жанрова, богато илустрованих новим критичким приступима изабраним делима и савременом научном апаратом.

У Београду је као редовни члан Српске академије наука и уметности био и управник њене Библиотеке, уредник динамично вођене њене Трибине и уредник многих Академијиних значајних издања из књижевности и културе, док је као члан и председник Управног одбора Задужбине Иве Андрића настојао да се у земљи и иностранству још активније афирмишу књижевна дела нашег великог писца и да се у ту сврху објави капитално критичко издање његових књига и у два тома изради библиографија његових дела и литература о њима. Засебан ауторски и приређивачки резултат његовог рада у Задужбини јесте и књига *Вечити календар мајерњеј језика – Иво Андрић*, у којој су, с великим поштовањем према Андрићевом књижевном делу, одабрани његови најзначајнији текстови и ставови о српском језику и језичкој култури, које је, сасвим је извесно, на свој начин, у својим приповеткама и романима и у дневничким записима инвентивног наслова „Даноноћник”, од самих почетака свог књижевног рада спонтано следио и сам Миро Вуксановић. Тим активностима и таквим књигама његово је књижевно дело добило велику жанровску и садржинску ширину, обухватност и значење.

Писац с таквом стваралачком и радном енергијом, с таквим животним ентузијазмом и трајно активним односом према свом књижевном делу и према српском језику и његовим неисцрпним значењским могућностима може бити велики пример свима онима који и у данашњем неизвесном, убрзаном и променљивом времену још верују у одлучујући значај књижевности и уметности у савременом свету за формирање индивидуалног духовног портрета сваке личности. Зато, за све оно што је оставио српском језику, књижевности и култури, нашем пријатељу и савременику Миру Вуксановићу нека је вечна слава и хвала!

(Беседа изговорена на комеморативном скупу посвећеном академику Миру Вуксановићу у Матици српској, 30. марта 2026)